

הלכה למעשה

עם רבני רשת בתי ההוראה הארצית 'המאורות'

האם מותר לומר סליחות קודם חצות לילה?

הגאון רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א
// אב"ד חוקת משפט באשדוד, ומרבני בית ההוראה

שאלה: לגבי אמירת י"ג מדות של רחמים בחצות לילה, האם צריך להקפיד לומר את הי"ג מדות בדיוק בחצות לילה, או שאפשר להקדים מעט קודם חצות לילה.

תשובה: אין לומר קודם חצות אפילו מעט, ולדברי המקובלים הוא חמור ביותר. עיין במגן אברהם סימן תקס"ה ס"ק ה', וברכי יוסף ס"ק ב', וכף החיים שם.

★

האם לומר ברכות השחר קודם הסליחות

שאלה: באופן שמשכימים קום לומר הסליחות באשמורת הבוקר קודם תפילת ותיקין, האם למנהיגיו חייבים לברך את כל ברכות התורה לפני אמירת הסליחות או לא. וכן יש לשאול, האם יש עניין להקדים את ברכות השחר לאמירת הסליחות או לתפילה.

תשובה: הרי מרן השו"ע סימן מ"ו סעיף ט' הביא בסתם, שלא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה גם אם אומרם דרך תחנונים ותפילה, ויש אומרים שאין לחוש, ונכון לחוש לסברא ראשונה. והרמ"א הוסיף דמנהג כסברא אחרונה, "שהרי בימי הסליחות מתפללים כל הסליחות ואחר כך מברכין על התורה עם סדר שאר הברכות". אכן כבר בתשובות פאר הדור לרבינו הרמב"ם סימן ק"ד אסר. וכן רבינו השתילי זיתים שם השמיט הגהת הרמ"א דמנהיגו כדעת מרן בסתם דאסור, וכמ"ש בשתילי זיתים שם ס"ק י"ח.

אך מנהג הבלדי שלא להקפיד בדבר, וכן משמע מסידור עץ חיים שהביא ריבון העולמים קודם ברכות התורה, והא יש שם פסוקים ותחנונים. ועיין מה שכתב בפסקי מהרי"ץ ח"א עמ' צ"ז.

עיון הפרשה

יסוד התשובה

דרש מרן הגאון **רבי שלמה קורח** זצ"ל במעמד עצרת הסליחות המרכזית בבני ברק (נדפסו דבריו בקובץ שיחות ומאמרים ע"י המערכת), וכה הם דבריו:
ברצוני לדבר על יסוד בדיני התשובה. רגילים תמיד לדבר על ב' יסודות בתשובה, ושני מצבים בתשובה. האחד, עבירות שבין אדם לחברו. והשני, עבירות שבין אדם למקום. אולם ישנו עוד יסוד גדול שצריכים אנו לחזור ולשנונו תמיד.

כתיב (דברים א, כז) "ותירגנו באהליכם, ותאמרו בשנאת ה' אותנו". ה' שונא אותנו. וזהו חטא בהשי"ת עצמו, זה לא בין אדם למקום, אלא בו ממש. וזהו דוגמא אחת.

ובמלכים כתיב (ב, יז ט) "ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה'". דברים על הקב"ה בעצמו, שהם לא נכונים.

כל אלו הפסוקים הם אינם בינו לבינינו, אלא על ה' עצמו כביכול. וזהו מהעבירות החמורות ביותר. ואם נגדיר זאת, הם לא עבירות בחפצא, כגון: לא קיימתי מצוה, חיללתי שבת וכו'. אלא ח"ו בהקב"ה עצמו ממש. יסוד זה הוא ברור, ואנו אולי נתקלים בו בלא שימת לב.

ובמשלי כתיב (יט, ג) "איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו". האדם מתאונן: אוי מה הקב"ה עשה לי, למה קרה לי ככה. למה זה, ועל מה זה. והוא מטיח דברים, ומגלגל זאת על הקב"ה בכבודו ובעצמו ר"ל. וזהו דבר חמור יותר מכל העבירות. וזהו יסוד גדול.

ויסוד נפלא זה מצינו בדברי הספורנו (דברים לא, יז) על הפסוק: "וחרה אפי וכו', ומצאהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". הרמב"ן ושאר המפרשים מסבירים שכאן מתחרטים הם ומבקשים סליחה מהקב"ה. אולם הספורנו מסביר אחרת, [ונכראה משום שהוקשה לו, שאם הולך פסוק זה על בקשת הסליחה, אם כן מדוע כתוב לאחמ"כ "ואנכי הסתר אסתיר פני מהם". ואם הם מבקשים סליחה ובאמת מתחרטים, ועל כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, אם כן מדוע הקב"ה מסתיר פנים מהם. ועי"כ פ"י הספורנו פשט אחר] וכך הוא אומר: לא בשביל שסילק שכינתו מתוכינו עלה לנו כל הרעות הללו, לא בגלל שחטאנו, לא בגלל שעשינו מעשה רע, אלא בגלל שכל ההסתכלות שלנו היתה, שמפני מה באו לנו כל הצרות הללו, בגלל שאין אלוקים בקירבנו. הקב"ה (ח"ו) הוא זה שהפיל אותנו. אם הוא היה איתנו לא היינו חוטאים כלל, וממילא לא היו מגיעים לנו כל הרעות הרבות האלו. ואם כך אתם אומרים וחושבים, שכביכול כל הצרות הגיעו אליכם מפני שאין הקב"ה בתוכם, ממילא "ואנכי הסתר אסתיר פני מהם". שהרי באמת לא מפני שאין הקב"ה בתוכם באו אליכם כל הרעות הללו, אלא אתם סתם טופלים על בורא עולם. ואין זאת אלא מפני שאתם רק רוצים לנקות את עצמכם, וממילא נהיה מצב של הסתר פנים מהקב"ה. וזהו היסוד השלישי בתשובה. לא על ה', אלא בה' ממש. ר"ל.

ולפי זה נבוא להבין דברי הפסוק (דברים לב, יח) "צור ילדך תשי, ותשכח א-ל מחוללך". ומביא רש"י, ורבותינו דרשו כשבא להיטיב לכם אתם מכעיסין לפניו ומתנישים כחו מלהיטיב לכם.

המשך בעמ' 2 <<

עיוני הלכה ומנהג

בעניין כיסויי הפת קודם הקידוש

איתא בפסחים (ק' ע"ב), רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא. אייתו תכא קמיה, פרס מפה וקידש. תניא נמי הכי, אין מביאין את השולחן אלא אם כן קידש, ואם הביא פורס מפה ומקדש, עד כאן.

וברשב"ם (שם) כתב דבעינן קודם הקידוש לפרוס מפה ורק לאחר מכן לקדש, ופריסת מפה על הלחם עצמו נחשבת ככיסוי השולחן כולו, דהוי כעין סילוק שולחן. והביא בשם השאילתות דרב אחאי שכתב לבאר בטעמא דמילתא כהאי לישנא, וקרובי תכא מקמי דליקדש לקדושא דשבתא לא מקרבינן, מאי טעמא, כי היכי דיתני סעודתא ליקרא דשבתא. והיכא דקריבו, לא מסלקינן אלא פורש עליו מפה ומקדש, ע"כ. וסיים הרשב"ם דבריו שם וכתב, 'ומטעם זה נהגו לפרוס מפה ללחם עד לאחר קידוש בשבתות וימים טובים'. ע"כ.

והן אמת שבגמ' נזכר דלכתחילה יש לסלק השולחן לגמרי, ורק לאחר מכן לקדש, אלא שאם הביא פורס מפה ומקדש. מכל מקום כבר כתבו בתוס' (שם ד"ה שאין) לחלק, דדוקא בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים לפני כל אחד ואחד, אבל שלנו גדולים הם וקשה לטלטלם, והלכך בזמן הזה די בכיסוי השולחן או הלחם קודם הקידוש, וכשיסיר המפה נראה הדבר שנעשית סעודה זו לכבוד השבת (כדברי רב אחאי בשאילתות כנ"ל). וטעם נוסף הביאו התוס' שם לבאר מדוע יש צורך לכסות החלות במפה, שהוא זכר למן, שלא היה יורד בשבתות וימים טובים, והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן בינתיים. עכ"ל.

טעם נוסף לכיסוי הלחם קודם הקידוש במפה, הובא בדברי הרא"ש שם, והוא משום שלא יראה הפת בושטו, שהוא מוקדם בפסוק, ודין הוא שיקדים בברכה, ואעפ"כ מקדימין ברכת היין. כעין זה מובא בהגהות מיימוניות (פרק כ"ט אות י'), שהוא משום שנוטלים ידיים קודם הקידוש (למנהגם), ועל כן לולא כיסויי הפת יש לו להקדים ברכת הפת לברכת הקידוש. וידוע כי רבו גם רבו הנפק"מ בכל אלו הטעמים, ואכמ"ל עתה.

גם רבינו הרמב"ם (בפרק כ"ט הלכה י"ב מהלכות שבת) הביא דין זה וכתב וז"ל, מי שהיה אוכל בערב שבת וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה, פורס מפה על השולחן ומקדש, וגומר סעודתו, ואחר כך מברך ברכת המזון, עכ"ל. הרי כדברי התלמוד הנזכרים, ויש לפרוס מפה קודם הקידוש ורק אז לקדש, ומהטעמים הנזכרים.

וכן פסק למעשה מרן בשולחן ערוך (סימן רע"ט סעיף ט') שכתב וז"ל, צריך שתהיה מפה על השולחן תחת הפת, ומפה אחרת פרוסה על גביו, עכ"ל. ובשתילי זיתים (שם ס"ק כ"ז) הביא לבי הטעמים, גם משום שלא יראה הפת בושטו, וגם שהוא זכר למן, כדבר האמור.

וכתב מו"ר הגר"ש קורח זצ"ל בספרו עריכת שולחן (סימן רע"א סעיף י"ד) וזו לשונו, המנהג להניח בקערה את הלחם משנה ולכסותה במפה. ע"כ. הרי בדבריו מתבאר שאמנם נהגו לכסות את הלחם משנה במפה, אך מכל מקום לא כיסו אלא מלמעלה ולא מלמטה, וזאת כפי שביאר בהערה שם, דסגי בהא לחד טעמא שלא יראה הפת בושטו ומשום כבוד השבת, ואה"נ להאי טעמא שהוא מפני זכר למן, בעינן שיכסהו מלמעלה ומלמטה כמו במן. וכן העלה בשולחן ערוך המקוצר (סימן נ"ט סעיף י').

והרה"ג רבי איתמר חיים הכהן שליט"א כתב לן וז"ל, בתימן בביתנו ובבית משפחת אמי, הפת היתה עטופה מכל צדדיה במפה אחת מיוחדת לכך, וזה במקום מפה מלמטה ומלמעלה. על השולחן אין מפה. וכנראה רק בקידוש הלילה. לא ידוע לי על מנהג אחר. עד כאן דבריו.

(תגובות למאמר זה, ניתן לשלוח למייל המערכת | המעוניינים לפרסם במדור זה - עיוני ובירורי הלכה ומנהג, יש לפנות אל מערכת הגיליון).

יחידי סגולה

ציצים ופרחים במשנת רבותינו

שופטים ושופרים תתן להם בכל שערך (ט"ז, י"ח).

דבר מפליא דקדק הגאון רבי יחיא קורח זצ"ל בספרו 'משכיל דורש', כי מלשון הפסוק "תתן להם בכל שערך", יש ללמוד כי בכל שבת ושבת יש חיוב למנות שופטים ודיינים מבני אותו השבט, ולא ישפטו בית דין של שבט אחד את בני השבט האחר. דבריו הנפלאים חשובים במיוחד בימינו, בעת קיבוץ הגלויות בארץ ישראל בדורות האחרונים, שכל עדה ועדה תמנה לה את רבניה ומנהיגיה ולאורם ילכו, נהרא נהרא ופשטיה, ולא תהא עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה.

וטעם הדבר, ביאר הגאון זצ"ל במתק לשונו: "ולעניות דעתי נראה, שהטעם, מפני שכל שבט ושבת, שורש בפני עצמו כידוע וכו', ואם לא יהיו בעלי דינין והדיין משורש אחד, לא ישתוו דעותיהן, ולא יבין הדיין כוונת טענותיהן, ואז יצא משפט מעוקל, להיותם מין בשאינו מינו. וגם זה מוסכם לפי הטבע גם כן, שהנה האנשים הבאים מארץ ישראל וכיוצא למקומינו (תימן), אין אנו יכולים לסבול דעותיהם, והם כמו כן לא יוכלו לסבול דעותינו, ואנחנו נחשוב אותם סכלים, וכן היינו בעיניהם. והטעם אפשר, שמפני שינוי האור, ישתנו המזגים וישתנו המדות. ולכן הצריכה התורה, שיהיו הדיינים של כל מקום מאנשי אותו מקום". עד כאן דבריו.

המשך מעמ' 1 <<

כלומר, ישנו מצב שבו לא טוב לנו. ואנחנו מיד תולים זאת בהקב"ה, וממילא על ידי זה אנו מתישים כחם של פמליא של מעלה מלהיטיב לנו. וצריך לדעת שאנו אלו שהבאנו לזה, אין מה להתאונן על הקב"ה. וכן כשבני ישראל ביקשו ממש רבינו שיעתיר לפני הקב"ה, אמרו לו: תתפלל בעדינו, "כי דברנו בה' ובך" (במדבר כא, ז). לא נאמר כי חטאנו לה' ולך, אלא בה' ובך. חטאנו בה' עצמו, על הקב"ה בכבודו ובעצמו, לא על התורה, לא על הציוויים, אלא עליו ממש. וזהו כהיסוד שדיברנו.

ובאמת פה כבר צריך לדעת מהי התשובה לחטא זה, דשלמא בעבירות שיש בהם מעשה ישנה תשובת המשקל, עשית מעשה כזה, חטא כזה, תהפך את מעשיך. אולם כאן יש להבין איך שייך להתנקות ולטהר את חטאי זוהמת המחשבה. אולם הושע מגלה לנו מהי התשובה לחטאים כגון אלו: "קחו עמכם דברים, ושובו וכו', אימרו לה', ונשלמה פרים שפתינו" (יד, ג). קחו עמכם דברים, הכל על ידי הדיבור. וזהו משום שאי אפשר להוציא מחשבה על ידי מעשה, אלא רק באמצעות דיבור. זהו התיקון והתשובה לזיהום המחשבה. אין דרך אחרת לטהר את עצמינו מחטא נורא שכזה – זוהמת המחשבה, אלא על ידי הדיבור "ונשלמה פרים שפתינו", תפילה.

זוהי מטרתה של התפילה שלנו, תיקון המעשים, ותיקון זוהמת המחשבה, זוהי תשובת המשקל לחטא חמור זה.

רשת בתי ההוראה
המאורות
לחירות קודש תימן
בשיתוף מרן רבינו חיים

מוקד ההלכה הארצי

שעל ידי רשת בתי ההוראה
חייגו בכל עת: *8416
ישראל - 03-30-88-88-5
ארה"ב - 151-8613-0185

ניתן לשלוח שאלות במייל, ולקבלת העלון מדי שבוע
בדוא"ל - שלחו ל:
sm088302222@gmail.com | או באמצעות
אתר המאורות: kav.meorot.net

לתרומות והקדשות לזיכוי הרבים
בארץ ובעולם - חייגו: 08-9302-302